

Szoftverdokumentációk – új dokumentumtípus az NDK Központi Műszaki Könyvtárában

A Drezdai Műszaki Egyetem Könyvtárában a számítógépes szoftverek tudományos és oktatási célokra való hatékonyabb hasznosítása érdekében szükségesnek mutatkozott a PROBIB adatbázis létrehozása. Az adatbázist a hallgatók és a könyvtár fiatal munkatársai közösen építették ki a CDS/ISIS program alkalmazásával. Az adatbázis tartalmazza az egyetemen fellelhető valamennyi számítógépes szoftvert; így létrejött a "szürke irodalom" egy újabb típusának regisztrációja. A későbbiekben magukat a programokat is tárolni fogják megfelelő adathordozókon.

Az NDK Központi Műszaki Könyvtára kettős feladata révén fontos tudományos információs központ. Egyetemi könyvtár, ugyanakkor intézet is egyszerre, amely az NDK nemzeti információs rendszerének feladatait látja el. Napjainkban a tudományos intézetek csak akkor tudnak megfelelni a velük szemben támasztott követelményeknek, ha az információel-látást magas színvonalon valósítják meg. A legújabb információ a tudományos tevékenységnek éppen olyan szükséges feltétele, mint a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazásának.

Az utóbbi években a tudományos intézetek könyvtáraiban a folyóiratokon kívül egyéb dokumentumfaj-ták is megjelentek; többségükben kutatási jelenté-sek, kongresszusi kiadványok, doktori disszertációk és diplomamunkák, valamint iparvállalatok és szak-mai tanácsadó szolgálatok kiadványai. E nem hagyományos dokumentumok, más néven szürke iro-dalom jelentősége nő; a tudományos információs köz-pontoknál a nem hagyományos dokumentumgyűj-teményeknek időszerűségüket és minőségüket tekintve magas követelményeknek kell megfelelniük.

A korszerű információs és kommunikációs eszkö-zök gyors terjedésével egy új dokumentumtípus, a számítógépes szoftver jelent meg a színen. A számító-gépprogramok hozzáférhetősége és széles körű al-kalmazása az új technológia elterjesztésének fontos gazdasági tényezőjévé vált. A szoftverdokumentá-ciók, illetve a programleírások így szintén a szürke irodalom új csoportjaként jelennek meg.

Az információs központként működő egyetemi könyvtárak feladata ezekről a dokumentumokról in-formációt szolgáltatni. A számítógépprogramok azon-ban – mivel eddig egyáltalán nem, vagy csak jelen-téktelen mértékben szerepeltek a bibliográfiai munkában – további problémát jelentenek az in-formációterjesztőnek. A legnagyobb gond az, hogy nincs szabvány e dokumentumok bibliográfiai leírására. Ez azt jelenti, hogy a szoftvertermékekre vonatkozó információk kezelése egyúttal magának a

szoftverterméknek mint géppel olvasható adathor-dozónak a kezelését is jelentheti. Ezért a "szoft-vertkönyvtár" vagy "programkönyvtár" működtető intézményeknek megfelelő számítógépük is kell, hogy legyen. Végül az e területen működő intéz-mények szempontjából fontos a felhasználók köre (pl. tudományos kutatók, egyetemi oktatók és/vagy hallgatók; egyetemen kívüli potenciális felhasználók) és a kialakítandó szoftver- vagy programkönyvtár tar-talmi profílja (pl. saját szoftver vagy mások által készí-tett szoftverekről szóló információ).

A számítógépprogramokkal kapcsolatos információs tevékenység alapjai

Az NDK-ban 1986 óta nemzeti előírások vannak érvényben a szoftverek tervezésére, kidolgozására és gyűjtésére [1, 2]. Ezek a rendelkezések az alábbi definíciókat használják.

Szoftver: Az adatfeldolgozó rendszerek, folyamat-szabályozó számítógépek, miniszámítógépek és mik-roszámítógépek... (azaz hardver) programozható ele-meinek és alkotórészeinek működéséhez szükséges programok és az azokhoz csatlakozó dokumentációk összessége.

Alapszoftver: Olyan szoftver, amely általános, az adott hardverrel kapcsolatos folyamatok céljaira az alkalmazási területtől függetlenül sokrétűen felhasználható (pl. operációs rendszerek, fordítóprogramok, programnyelvek, adatbázis-kezelő rendszerek).

Alkalmazási szoftver: Az adott műszaki berendezé-seknek egy speciális területre való konkrét alkal-mazását célzó szoftverek.

Az említett szabályzat [1] többek között tartalmazza azoknak az adatoknak felsorolását is, amelyekkel a szoftvertermékek egységesen leírhatók. A szoftver leírására vonatkozó előírások tehát az NDK program-egységesítési szempontjainak felelnek meg.

Szoftverdokumentumok a Drezdai Műszaki Egyetem könyvtárának tájékoztatói tevékenységében

Napjainkban a tudományos tevékenység elképzelhetetlen számítógépek nélkül. Az egyetemeken újabb és újabb számítógépes programokat dolgoznak ki mind oktatási célokra, mind pedig tudományos feladatok megoldására. Az ilyen intézményeknél, így a Drezdai Műszaki Egyetemen is, fennáll a párhuzamos fejlesztés veszélye [3]. Ennek elkerülése és az egyetemen meglévő valamennyi szoftver hatékony hasznosítása érdekében naprakész és gyors információra van szükség a meglévő szoftverekről és hozzáférhetőségükről.

A Központi Műszaki Könyvtár a mini- és mikroszámítógépes programok nyilvántartására létrehozta a **PROBIB** (Program Bibliothek = programkönyvtár) nevű adatbázist. Az adatbázis kezelésére az UNESCO Mini-micro CDS/ISIS adatbázis-kezelő

rendszerét alkalmazzák [4]. A CDS/ISIS általános információtároló és visszakereső rendszer, amelyet strukturált, nemnumerikus, elsősorban szöveges adatok számítógépes kezelésére használnak [5]. A CDS/ISIS két nagy csoportprogramból áll: a rendszerprogramokból és a felhasználói programokból. Egy adott adatbázisra való alkalmazása a következő feladatokból áll:

- ▶ tervezés,
- ▶ az adatbázis definiálása,
- ▶ az adatok bevitele és indexelése,
- ▶ keresés.

A CDS/ISIS-ben az adatbázis definiálása a következőkből áll:

- ▶ **Mezőmeghatározó táblázat** (field definition table), amely meghatározza az adatbázis alaprekordjainak mezőit.
- ▶ **Adatbeviteli lapok** (data entry worksheets), vagyis a képernyőn megjelenített "adatlap" az alaprekordok bevitelére, illetve módosítására.

<i>PROBIB adatbeviteli lap</i>	<i>Dátum:</i>
<i>Egyetemi tanszék:</i>	
<i>Szerző:</i>	<i>Telefon:</i> <i>Telex:</i>
<i>Cím:</i>	
<i>Deszkriptor:</i>	
<i>Referátum:</i>	

1. ábra (Egyszerűsített) adatbeviteli lap

<i>PROBIB adatbeviteli lap</i>	
<i>Számítógépi rendszer:</i>	<i>Operációs rendszer:</i>
<i>Konfiguráció:</i>	
<i>Programnyelv:</i>	
<i>Input adathordozó:</i>	
<i>Output adathordozó:</i>	

2. ábra (Egyszerűsített) adatbeviteli lap

► **Mezőkiválasztó táblázatok** (field select tables), amelyek meghatározzák, hogy a rekordok mezői közül melyekben lehessen keresni az invertált fájl segítségével, továbbá melyek az adatbázis leggyakrabban használt rendezési szempontjai.

► **Megjelenítési forma** (display format), vagyis a rekordok online megjelenítésének és a nyomtatott output (katalógusok, indexek) követelményeinek meghatározása.

A PROBIB adatbázist számítástechnikai hallgatókból és fiatal könyvtárosokból álló közös munkacsoport hozta létre. Az adatbeviteli sémát a hatályos nemzeti szabályzatok alapján, a számítógépes programok leírására szolgáló jellemzők figyelembevételével készítették el (1. és 2. ábra).

Az egyes tanszékeken a számítógépprogramok adatait a hallgatók gyűjtötték össze. Ezután a könyvtár fiatal munkatársai az adatokat a CDS/ISIS alkalmazásával mikroszámítógépre vitték. Az adatbázisból meghatározott időközönként katalógusokat is kinyomtatnak.

Az adatbázis folyamatos fejlesztése mellett a későbbiekben azt tervezik, hogy a PROBIB szoftver és programkönyvtár a programokat is állományába veszi, mégpedig a megfelelő adathordozón rögzített másolatok formájában. Ehhez azonban módszertani, szervezeti és jogi szabályozásra van szükség az egyetemen belül, hogy az érdekelt személyek,

elsősorban a programok kidolgozói szerzői jogainak és érdekeinek védelme biztosítva legyen. Az egyetemi könyvtár a létrehozott PROBIB adatbázis segítségével a programleírásokat továbbítja a Felsőoktatási Minisztérium központi adatbázisába.

Irodalom

- [1] Richtlinie für die Planung, Bilanzierung und Abrechnung von Software. = Gesetzblatt der DDR, Teil 01., 4. sz. 1986. p. 34–40.
- [2] Anordnung über Informations- und Beratungsleistungen zur Entwicklung, Produktion und Mehrfachnutzung von Software in der DDR. = Gesetzblatt der DDR, Teil 01., 9. sz. 1986.
- [3] PFLUG, A.: The Central Library for Technology of the German Democratic Republic – A Centre of Scientific Information for supplying information to the industry of the German Democratic Republic. = IATUL Quarterly, 2. köt. 1. sz. 1988. p. 27–35.
- [4] JACSÓ, P.–SZÜCS, A.–VARGA, S.: MICRO–CDS/ISIS: A bibliographic information management software from UNESCO. = Microcomputers for Information Management, 3. köt. 3. sz. 1986. p. 173–198.
- [5] UNESCO Library, archives and documentation services. CDS/ISIS (Mini-micro version, release 1.0). Introductory Guide, UNESCO, 1986.

Fordította: Szabó Andrea

JELENTKEZÉSI FELHÍVÁS

könyvtárkezelői tanfolyamra

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára 1989 októberétől könyvtárkezelői tanfolyamot indít a társadalomtudományi gyűjtőkörű könyvtárak képesítéssel nem rendelkező főfoglalkozású dolgozói részére.

A tanfolyamra azok kérhetik felvételüket, akik érettségi bizonyítvánnyal rendelkeznek, társadalmi gyűjtőkörű könyvtárban vagy információs intézményben dolgoznak és legalább egy éve könyvtárosi munkakört töltenek be, valamint munkáltatójuk javasolja a tanfolyam elvégzését és biztosítja a részvételhez szükséges munkaidő-kedvezményt.

A tanfolyam elsősorban a könyvtártechnikai és ügyviteli munkakörök betöltéséhez szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítását teszi lehetővé.

A sikeres vizsgát tett hallgatók könyvtárkezelői bizonyítványt kapnak, amely a **szakalkalmazott II.** elnevezésű munkakör betöltésére jogosít.

Időtartam: 1 év, hetente előreláthatólag 1 napos elfoglaltsággal.

A tanfolyam vizsgával zárul. Az előadásokon és a gyakorlati foglalkozásokon kötelező a részvétel.

Részvételi díj: 2500 Ft, amelynek kifizetését a munkáltató átvállalhatja.

Jelentkezési határidő: 1989. augusztus 15.

A jelentkezéshez rövid önéletrajzot kell csatolni a jelenlegi munkakör megjelölésével és a munkáltató javaslatával.

**Cím: MKKE Központi Könyvtára,
1093 Budapest, Zsil u. 2.
"OKTATÁS."**

**Telefon: 170-233/138
(munkanapokon 9–12 óra között).
Piskoltiné Magyar Marianna**